

анізавашта рэдакцыя адказнасьці не нясе

П
а
э
з
І
я

Да 1000-годзьдзя Беларускае Дзяржавы

Казімір УСЮДЫГНАНЫ §++ Мая..... 3

Адам Праціста адзінка, тры нулі..... 4

oooooooooooo

К.У. Да 410-х угодкаў перамогі Беларускага князя Ка-
стуса Аструскага над маскалямі пад Воршай, дзе
6000 Беларусаў паклалі 10000 чужынцаў..... 5

А.П. № 63 (Мір, НясвІж)..... 6

Справы..... 8

каспапаліту..... 10

арцыбіскуп НАЛІБОЦКІ. Мніхам, мнішкам..... 10

п у б л Ф ц ы с т ы к а

Фларьян ЛЕР-АТКУРЭВІЧ. Гісторыя і гэаграфія..... 11

Ж А Р Т Ы 16

г л ё б у с л д з

мгр Тадэвуш ВалужынІч, Зянон Гасла. Югаславія..... 17

п
р
о
з
а

САІ. Хочаш быць блазнам? /апавяданьне/..... 22

~~XXXXXXXXXX~~

М.АЛІМПІЙСКІ. Дачакаліся Алімпіяды..... 25

Ф Р А Ш К А..... 28

а к т у а л ь н а с ь ц і..... 29

Ж А Р Т 33

пытайцеся - адказваем. ТАЛЕРАНЦЫЯ..... 34

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

КазІмІр
УСЮДЫГНАНЫ

■ ■ ■

Мая...

Не мая?

Мая!

Вам спрэчкай мяне ня здолець,
Бо праўды ад маскальля
Ня мушу пачуць нІколІ.

ГІсторыю нашу ўшчэнт
Разьнесьлі. У сілы права.
І нейкі сьляпы дацэнт
Адмовіў маю дзяржаву.

Маўляў ён: "Вы кім былі,
Пакуль не прыйшоў Кастрычнік?"
Маўляў, што на маскальлі
Трымаўся шчэ наш язычнік.

Ды толькі ня сьцяміў ён,
Што Іншыя нашы крылы
Яшчэ ад часоў плямён,
Яшчэ ад часоў Ярылы!

НІ "Господи помози!",
НІ ўсходніх крывей халявы,
А Тураўскія князі
Стваралі маю дзяржаву!

Ў мінулае кіну зрок,
І бачу, як князь пры сконе
Ў сыноў сваіх браў зарок
Высока трымаць Пагоню!

І жыў гэты гэрб сьвяты,
І жыць яшчэ доўга мусіў!
Тады маскалі на "ты"
Ня лезьлі да Беларусі!

О, Тураўскія палкі! -
 Быў скуты ад жаху вораг!
 Пагоня ўвайшла ў вякі
 На славу, ды не на сорам!

Нам 1000 год цяпер,
 Ня 60 прымусовых!
 І ў лёзах былых сякер
 Нам бачацца бляскі новых!

Віншую цябе, Беларусь
 З вялікім тысячагодзьдзем!
 Няхай скаланецца хлус,
 Бо праўда жыве ў народзе!

XXXXXXXXXX

Адам
 ПРАЦІСТА

адзінка, тры нулі

I.

Наш жыццярэс былі зьвілі
 Салоўкі ў рай-марскім гальлі,
 калі ў чысьцоткія палі
 хлусьлівым шляхам забрылі
 з паходняй цемры маскалі,
 ды без прадмовы загулі,
 бы колісь тут яны жылі,
 дзяцінства нац'і правялі,
 бы нават мы ў Іх камялі...
 Штораз мацней Ім тут далі
 "лагоды" зьведаць каралі, -
 Наваградзкія й з-над Вяльлі -
 нахабства дзідамлі зьвялі
 з адвеку белае ральлі...

II.

Цяпер славутыя ў зямлі... -
 чужой па скрадзеным алёдзе^ж,

^ж алёд - поўнае права на зямлю)рэд.(

дзе брыдка нашаей прыродзе
ад чорнай здрады ў белым родзе,
дзе па ўзаконеным смуродзе -
насаджанае новай модзе -
у лезунгавым карагодзе
мову Імкнуцца ўчуць у кодзе,
закутаю ў чырвоным лёдзе...
Хто скажа - Дос!? Хто крыкне - Годзе!?
Што ты учыніш, мой народзе?
Чым вызначыш тысячагодзьдзе?

III.

Ці - што дасі сьвятой нагодзе?...
Дык засьвяткуйма, любы браце!
Хай не панікне ў Белаі хаце
Тастамант продкаў - мова маці,
якою хіба што сьпяваці!
Ня лаяцца, лемантаваці,
як на тваёй гаворцы, каце, -
крэўнай Іржавай тоўстай краце,
захопу, ваяўнічай лаце...

IV.

Выйдзі ў сярмязе ці краваче
на аж да косыці нашым сьвяце,
каб потым не пяць "Дзе ж мы былі?!"

Калі
Салоўкі ў рай-марскім гальлі
звільлі адзінку й тры нулі...
1000100010001000100010001000

К.У.

Да 410-х угодкаў перамогі
войска Беларускага князя
Кастуся Астроскага над маскалямі
пад Оршай, дзе 6000 Беларусаў
паклалі 10000 чужынцаў.

Зьвінела слава, кубак мёду йшоў

Праз скопішча, не абмінаў нікога,
Лунала ў небе птушка-перамога
Блакiтным сямiзоркавым каўшом.

Ня спала ўся Радзіма ў тую ноч,
Сьвятую зброю абароны гартавала
Для волатаў з абагавеньнем мадрыгала:
Драпежнікі мяжу прайшлі наўзбоч.

Ня спала й Русь, ёй сэрца скутаў жах,
Ёй груганы ў двары насілі косткі
Сыноў, што засыналі без пагосту,
Бо не было каму стаўляць крыжа.

Куды ішлі вы, раці маскалёў?
І што знайшлі апроч сабачай славы?
Калі пад Оршай прыцемкам крывавым
Палеглі ў росы чыстыя палёў.

Спазналі вы, што беларускі меч
Не напалохаць вызьверынай мызай,
Бо ён сячэ ад галавы да нізу
І не дае нахабству бегчы прэч...

Прайшлі гады, але жыве той час
Сваёю славай ў сэрцы Беларусі.
Ніхто ня здоліць люд прымусіць
Скарыцца, нават волю скраўшы ў нас!

І загрыміць АРШАНСКІ МАДРЫГАЛ
Яшчэ ня раз у вушы маскавітаў.
Мы славаю мiнуўшчыны спавiты
Памножанай на сённяяшні запал!

oooooooooooooooooooooooooooooooooooo

А.П.

№ 63 (Мiр, Нясвiж)

Мара ў будзёнасьці голас мае -
лямант сьветлы ў шэрым бязьмежы,
летуценьне.

Нібы замак чырвоны ў гаю
 спакойны, цалкам незалежны,
 нібы сон твой на сене.
 Чалавек ля касьцёла
 звонам сьвет будзіць рана —
 груган каталічны.
 Мае сэрца анёла,
 пацалункі дасьць паннам,
 што тут бога паклічуць.
 Чалавек ля касьцёла
 ў сутарэньні хавае
 дубовыя труны,
 дзе пад вечкам вядомы
 магнат спачывае
 між магнатаў-мумій.
 Выраз твару разумны —
 было чаго ведаць...
 Іншы бег да гарэлкаў,
 да шалёнага глуму,
 з мэтай лепей пасьнедаць,
 з лепшай выпіць бутэлькі.
 Хіба гэта Радзіма?
 Ёсьць і добры, і паганы —
 свой толькі.
 Хіба гэта Радзіма?
 Што танцуюць прыгожыя панны?
 "Коробейнікі"? "Полькі"?
 Так! Зямля майго дзеда.
 Тут у месьце маленькім узьнік я,
 беларусам празваны.
 Тут і крыж мой стаяць пад небам,
 з якім моцна я звякса,
 краю каханы.
 Не абяцаныя мары —
 мэту я сьпяваю з
 з асалодай!
 Бо толькі мэта,
 калі адшукаш,
 стане годдам!

Справы

1.

Зьяціць кропля дажджу -

экзарцыстычная натура: -

І ўжо мокры,

а ўзаўтры зноў сухі

аркуш, гісторыяй пісаны...

Што яна? Апокрыф?

2.

Заклятая мэгэра?

трызьненне дзікае?

Абжытая сяліба?

Скразная веда? - крыж на нас,

наканаваная турбота...

Можа - тастамант

у драўлянай вокладцы?

Рахунак продкаў? Мофто?

Ці можа - хіба?

3.

Даруй, Псаваная й Ушанаваная...

няўдзячнае пытаньне...

Кажу - яны: -

штодзённы гук абрыдлы -

трэснуў звон!

Кажу - я-мы: -

прыўлашчанае бессаромна намі дзіва: -

Іхні плён!

І жыцьцябраньне.

4.

О, Маці! Хто твае падасьць пытаньні? -

адказнасьць-наша:

мо сыны?

... І мы?

Тлумачаць звыкла,

як нявызначаны скон...

Але - насуперак - Дзе?

дзеянне Атлянтаў, сённяя мураваных?

Постаці калён?

Што бачна з-за сьцяны?!...

5.

Гісторыя! як той маўляў, -
куды падзеўся сейбіт? -
шкада ня хорам...
Як Іншы, -
мы ня хочам радасьці вітаць!...
Трэйцяму мовы не хапіла
засьпяваць...
Хапіла гора...

6.

Што ты? -
першакрыніцы, дзеі?
Патоп, паморак, воля, права?
Нябожчыцкія чыстыя высновы,
нават з пылу;
на гады
Іх постаці
пад бела-мураванымі крыжамі...
Усёж - куды?

Дзяюцца справы...

7.

Мой люд!
твая навука - запазычаны падручнік
танна-шэляговы!
Дзе наш славуты Езус,
І апосталаўскі зарыс,
Іх учынкі?
А ленінскі пажоўклы чарнавік?
залакаваны -
засохлыя раслінкі
Іх жывое мовы...

8.

О, справы!
Часта падробленья прывіды
ўсіх рухаў прашчуроўскіх...
Таму ж мы цягнемся
да спаракнелых сшыткаў
І газэтаў,
што й сёньня
рэвалюцыяю дзьме
з Лышчынскіх заветаў,
І Каліноўскіх.

9.

Даў божа...

Ці ня божа?

Кніжныя вогнішчы штокрок,
старыя справы
альбо ценям...
Ідэолёгічнае вязеньне!
штодзень губляецца сумленьне,
падаюцца продкавым трызненнем,

oooooooooooo

касмапаліту

1.

абраны дзеля сьпеву - зашапоча
ў няшчыльным хоры хісткіх параўнаньняў,
запатрабуе ад жыцця скананьня,
ці непрытомна з глузду збочыць...

2.

абраны дзеля енку - засьпявае
мовай кагалам кінутага рыку,
што не да пысы будзе нават дзіку,
калі шалёна хоча жыць - канае...

3.

адказнасьцю абраны - проста немец,
усьмешку гэтак сыцягне тонкім тварам,
як дзею дасьць на разабраньне марам,
ня хоча хлусіць - і ня будзе кеміць...

oooooooooooo

арцыбіскуп
НАЛІБОЦКІ

(мніхам, мнішкам)

Жагнаюцца?

Жагнайцесь!

Аніякі закон,
збольшага ста гадоў малодшы,
ня мае права падрабляць ваш скон,
нават закон з усіх найгоршы.

Пяюць?

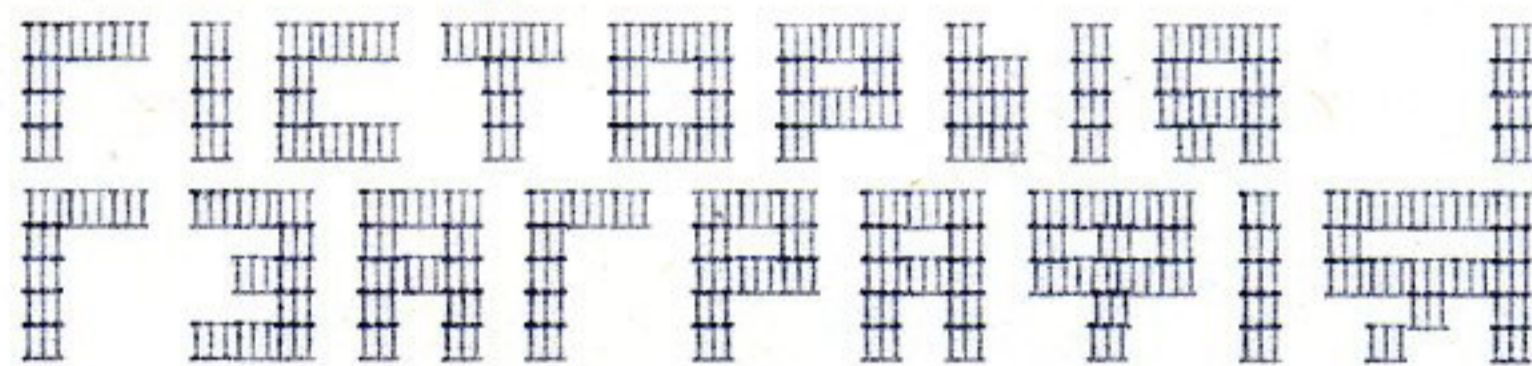
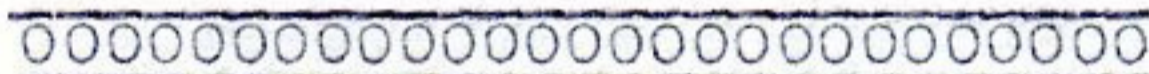
Сьпявайце.

Мудрым сьпевам
пад нэфамІ сьвятой прыроды,
як продкі продкаў,
што ўзыйшлі гэнэалёгічным дрэвам
на глебе з боскай ласкі І нагоды.

Успамінаюць?

Згадвайце!

Нябёс наканаваньне
вам зьберагчы сьвядомасьці плябані
па выпрацаваным навечна пляне -
ГЭТА ВЯЛІКАЯ АДКАЗНАСЬЦЬ, ПАНЕ!

Марксізм - гэта ня догма, а кіраўніцтва да дзеяньня. Мы часта чуем гэтыя словы падчас вучобы ў школе або Інстытуце, ня чуем Іх толькі з высокае дзяржаўнай трыбуны. А, між тым, яны ^{не}спраўджаюцца ў рэальным жыцьці. Марксізм, як Інструмэнт пераўтварэньня сьвету, разьвіваецца й дасканаліцца ня толькі ў часе - адпаведна з новымі гістарычнымі ўмовамІ - але й у прасторы. Камуністы кажнае краіны ў пабудове новага грамадства зыходзяць з канкрэтна-гістарычнае сытуацыі ў краіне, аналізуючы клясавыя стасункі, гістарычную эвалюцыю ўяўленьняў пра дэмакратыю, ступень культурнасьці, самасьвядомасьці народу, абгрунтаваньня нацыянальным характарам адносін да працы й да т.п. Ня можа быць шаблёну ў пабудове сапраўднага камунізму ў краінах, нат

блізкіх этнічна, гістарычна ці геаграфічна.

Навочны гэтаму прыклад – разнаякасыць кшталтаў сацыялізму ў краінах усходу Эўропы: шматпартыйнасыць у Польшчы ці НДР, прагматычная эканамічная палітыка Вугоршчыны, апор на ўласную сыравіну Румыніі... Вельмі істотнае адрозьненне існуе між СССР, асабліва Расіяй, з аднаго боку, і Чэхаславацкай, НДР, Вугоршчынаю, Польшчай з іншага. Кідаецца ў вочы значна вышэйшая якасыць прадукцыі гэтых краін – ад вырабаў цяжкае Індустрыі (тут, можа, і не такая яскравая розніца) праз дарожнабудавнічае абсталяваньне аж да побытовае тэхнікі і плёну лёгкай прамысловасці – вопрткі, абутку. Нат імпартаваныя ступь прадукты харчавання натымяст раскупляюцца людям. Пра попыт на культуру гэтых краін у нас, асабліва на польскую культуру на Беларусі, мабыць, ня варта пісаць шчыгулова, бо ён відавочны: польскі друк, польскае радыё, а на Захадзе й тэлевізія, польская музыка, літаратура, жывапіс – сталыя чыннікі культурнага ўзбагачэння Беларусі.

У межах Савецкага Саюзу асабліва кідаецца ў вочы процістаянне так званае Прыбалтыкі – Літвы, Латвіі, Эстоніі – і Расіі. Прадукцыйнасыць працы ў гэтых трох рэспубліках сярэдне ў 2 разы вышэйшая за такую ў Расіі. Эстонія, складаючы 0,5% люднасці СССР, вытварае 3% валавага нацыянальнага прадукту. Пра лепшую якасыць, дапасаванасыць да патрэб рынку вырабаў балтыйскае лёгкай прамысловасці сведчаць рускія чэргі ў крамах Коўна, Рыгі й Талліна. Такія самыя чэргі мы ўбачым і ў прадуктовых крамах, а будучь яны сведчаньнем моцнай сучаснае сельскай гаспадаркі прыбалтыйскіх краін.

Цікава высветліць прычыны прапанаваных квэстыяў. Аніводзім новы лад, нават той, што карэнна пераварочвае мінуўшчыну, не ўзьнікае на голым месцы. Новы лад творыцца ў дзяржаве, населенай пэўным народам зь ягонымі адметнымі рысамі. Акуратнасыць немцаў і чэхаў, працавітасыць і практычны розум вугораў, амбітнасыць палякоў знаходзяць мажлівасыць разьвівацца пры сацыялізьме, уплываючы толькі станоўча на агульны ўзровень жыцця грамадства.

Што тычыцца Расіі, дык, ня маючы на ўвазе абражаць рускіх як народ, узгадаем пэўныя рысы Іхняга нацыянальнага характару: "шырота души", што выліваецца часцей за ўсё ў п'янстве, здэкліваецца са свае няўключнасці без прыкладання практычных захадаў дзеля пазбаўлення ад яе, прывычаенасць да паслухмянасці "тым, хто наверху". Цікава, што нацыянальны характар адлюстроўваецца ў народных казках. Любімы рускі герой – Іванушка-дурачок – цэлымі днямі ляжыць на пячы, чакаючы мажліва сцай "шырокай души" разгарнуцца. Ну хіба можам мы ўявіць беларускую казку са станоўчым героям-ленем? Цэнтральны тып беларускіх казак – чалавек працы, ён працуе да знямогі, але знаходзіць у працы асалоду, ён любіць зямлю, ён паэтызуе яе, і, вяртаючыся з поля, сьпявае. Дарэчы, той, хто бываў у вёсках Заходняе Беларусі й Сярэдняе Расіі, можа прыйсці да такіх самых вынікаў без апэляцыі да фальклёру. Той факт, што ў Гомель, Віцебск, Менск едуць за маслам з Усходу, а ў Туле малако прадаюць, як у нас піва, з бочак, да якіх з пятай гадзіны раніцы стаяць чэргі, таксама не патрабуе камэнтараў.

У нас мацнейшая нятолькі сельская гаспадарка: вырабы беларускае лёгкай прамысловасці карыстаюцца вялікім попытам у Маскве, а якасць цяжкаіндустрыяльнае беларускай прадукцыі зрабіла яе вядомай у сотнях краін. Што тычыцца культуры, дык і беларускія пісьменьнікі, і мастакі "новай хвалі", і тыя ж "Песняры" трымаюць лідэрства ў шкалах папулярнасці. Хапае ў нас і сваіх, і прыезджых, што грэбліва адгукаюцца пра мову беларускую, пра наш народ, яго культуру, яго валатовую гісторыю, ня ведаючы яе... Але прапануйце такім ехаць адсюль прэч у Расію – яны катэгарычна адмовяцца! Яны ведаюць, што тут лепей...

Але ўсё ж не дараўноўваем мы, беларусы, па ступені агульнай "цывілізаванасці" нават балтыйскім краінам... (Узгадваецца дарога ад Віцебска да Смаленска: на мяжы з Расіяй асфальт змяняецца грунтавай дарогай, увесну непраезднай. І яшчэ адна шаша – з Гародні ў Друскенікі. Пашарпаны асфальт за літоўскай мяжой пераходзіць у

дасканалую трасу з брoўкамi абапал.) У чым жа справа? Мы плячук да плечука зь лiтоўскiм, польскiм i iншымi эўрапейскiмi народамi прайшлi велiчэзны гiстарычны шлях, мелi выдатную культуру, развiтыя таварна-грашовыя адносiны (да захопу нашага Краю Расiйскай iмпэрыяй у канцы ХVIII ст.). Мы выгадавалi ў сябе нябачаную ў Эўропе дэмакратыю - Рэч Паспалiтую, дзе ўсе пытаньнi вырашалiся на сойме, а кароль абiраўся i залежаў ад сойму. Шляхта, што ўдзельнiчала ў сойме, нiчым не нагадвала Зах.-Эўрапейскае арыстакратыi, i вялiкую памылку робiць той, хто праводзiць мiж iмi паралелi. Шляхта складала i5% насельнiцтва Вялiкага Княства, а 95% яе - дробная, шарачковая шляхта, што нiчым не адрознiвалася ад навакольных сялян (дзiва што - цэлыя вёскi атрымoўвалi шляхоцкi клейнот за Вiтаўтовым часам). Калi мы ўзгадаем, якi мiзэрны працэнт люднасцi ў старажытнай Грэцыi i Рыме складалi вольныя грамадзяне, то зразумеем, што талеранцыйная дэмакратыя нашае дзяржавы была найвялiшым дасягненьнем дэмакратыi па вялiкiх антычных волатах. Рэформы Чатырохгадовага сойму, што адкрывалi перад краiнай нябачаныя далягяды, былi скасаваны разборамi Польска-Беларуска-Лiтоўскае дзяржавы... Наш працавiты народ ад Полацкага веча праз шляхоцкую рэспублiку iшоў проста да сацыялiстычнага народаўладзьдзя - адзiны прыклад у сьвеце! Палякi й Лiцьвiны не забылiся на Спадчыну Рэчы Паспалiтай, i зараз iмкнуцца галдаваць яе вартасцям: вольнасцi асобы i талеранцыi - павазе да чужых перакананьняў, моваў, вераў. А ў нас, Беларусаў, адабралi гiсторыю. Мы ня можам аднавiць нашыя традыцыi, бо ня памятаем iх. Мы ўпэўненыя, што Рэч Паспалiтая - гэта Польшча...

Ня толькi чужая гiсторыя пададзеная нам под выглядам свае. Разам з чужою мовай да нас паўзе, асталеўваецца чужы лад жыцця, чужы нацыянальны характар. Ленiн папярэдзваў пра жывучасць "iстинно-русского" бюракратызму - дарэчы, зьявы, якая непаруўна зьвязаная са звычайнай рускiх падпарадкоўвацца, - i яго повязi з насаджваньнем вялiкарускага шавiнiзму. Ленiн заклiкаў вызбыцца гэтых гнаювiкоў - а яны квiтнеюць у васьмiдзесятых гады! Чыноў-

ніцтва душыць кожную Ініцыятыву: ці то ў тэхніцы - пакуль
 вынаходніцтва знойдзе ўвасабленьне ў вытворчасьці, яно
 безнадзейна састарэе; ці то ў мастацтве: сказаўшы тут новае
 слова, трэба перажыць пекла, каб быць "афіцыйна прынятым".
 "Истинно-русский" бюракратызм у спалучэньні зь вялікарускім
 шавінізмам кожную зьяву Імкнуща абстрыгчы на свой капш, не
 зважаючы на рознасьць характару паасобных аб'ектаў, яны пра-
 гнуць, не зважаючы на суцэльную непадобнасьць варункаў, пры-
 весьці І літоўскі, І армянскі, І беларускі сацыялізм да адзі-
 нага выказьніку - уласнага разуменьня сацыялізму. Нічога
 дзіўнага ў тым, што камуністычная партыя стала шмат для каго
 зручным дапаможнікам руху па кар'ернай лесьвіцы, што камсамол
 вырадзіўся ў бюракратычна-лёзунгавую арганізацыю, І членства
 ў Ім даўно не зьяўляецца ўганараваньнем найлепшых, а стала
 ледзь-што не абавязковым для ўсяе моладзі. Народы Прыбалтыкі
 супрацьстаўляюць гэтаму свой стыль жыцьця - таму яны й жы-
 вуць лепей й цікавей. Мы ж прынялі ўсё як ёсьць...

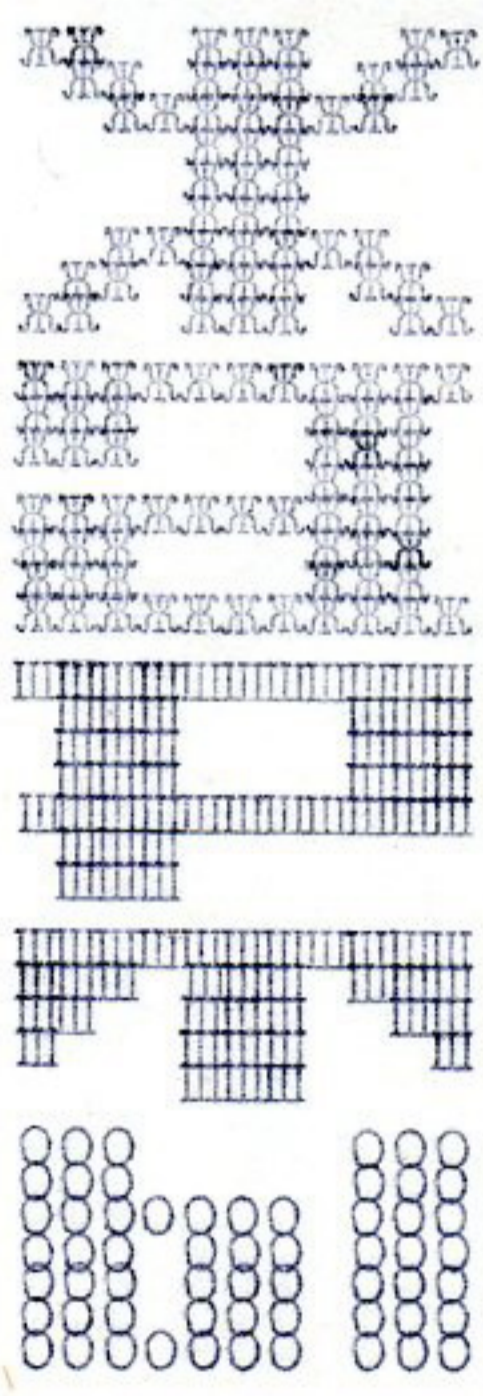
Калі чытач памятае, я прасіў яго па-
 раўнаць Сярэдняю Расію менавіта з Заходняй Беларуссю. Гэта
 не выпадкова. Усходняя Беларусь ужо 60 год ідзе разам са
 "старэйшай сястрой" - Расіяй, Заходняя ж Беларусь практычна
 толькі 25. Кідаецца ў вочы: штогод менскія работнікі, служа-
 чыя, Інтэлігэнцыя, студэнцкая й вучнёўская моладзь едуць на
 дапамогу гаспадаркам усходніх рэгіёнаў, бо тыя хранічна не
 выконваюць плянаў. Людзі бягуць з усходніх вёсак у места, бо
 ў сяле Іх нічога не трымае, ня вабіць. Усеагульнае, бы мор,
 п'янства (мы ня ведалі ані гарэлкі, ані бруднае ляянкі да
 ўз'яднаньня з братнімі народамі), праца абы з рук, неахайнасьць
 у побыце - такія малюні пабачыць чалавек на ўсходзе Магілёў-
 шчыны ці ў суседніх рэгіёнах. Ах, як прыемна па гэтых сумных
 уражаньнях з Беларусі, якая забылася на сапраўдную беларускую
 мову, паглядзець туды, дзе дух наш ня ўмёр: Гародзеншчына,
 Вялейшчына, Берасьцейшчына, Палесьсе! У дом тутэйшага вяскоў-
 ца не заходзь у ботах - будзе табе сорамна! Людзі тут любяць
 чысьціню й любяць працу, любяць сваю мову й песьні. Ім няма
 навошта заліваць вочы гарэлкай - пакуль што... Чамуж на ўсхо-
 дзе Іншы малюнак? Суседства зрабіла сваю справу - Іных вы-

тлумачэньняў быць ня можа.

Я не хацеў Ідэялізаваць тут ані сацыялізм краін сярэдняе Эўропы, бо й тут значная частка пасольства спавядае спажывецкі лад жыцця, і маленькая Вугоршчына моцна залежыць ад ваганьняў цэн на падставовыя тавары на сусьветным рынку, і слабая прыватная сельская гаспадарка ў Польшчы ня можа заспакоіць патрэбы краіны. У Прыбалтыцы таксама далёка ня ўсё йдзе так, як прагнулі б балтыйскія народы. Папросту там крышку лепей; чымся ў нас. Іначай ня будзе, калі мы й надалей будзем здраджваць уласнай Айчыне, адмаўляючыся ад свайго нацыянальнага духу й гонару. Іначай ня будзе, калі толькі мы не захочам самі гаспадарыць ва ўласнай Айчыне — а гэта ёсьць нашае канстытуцыйнае права. Мы забываемся, што Савецкі Зьвязак — вольнае аб'яднаньне незалежных дзяржаваў. Выпрошваць дазволу на ўсё ў Масквы — мо хопіць прыніжэньняў, Беларусе?

Фларыян ЛЕР-АТКУРЭВІЧ

oooooooooooooooooooooooooooo

- Правда ёсьць?
- Няма Правды.
- А Беларусь?
- Прадалі Беларусь
- А што ёсьць?
- Труд.
- А колькі каштуе?
- Дэўе капейкі.

xxxxxxxxxxxx

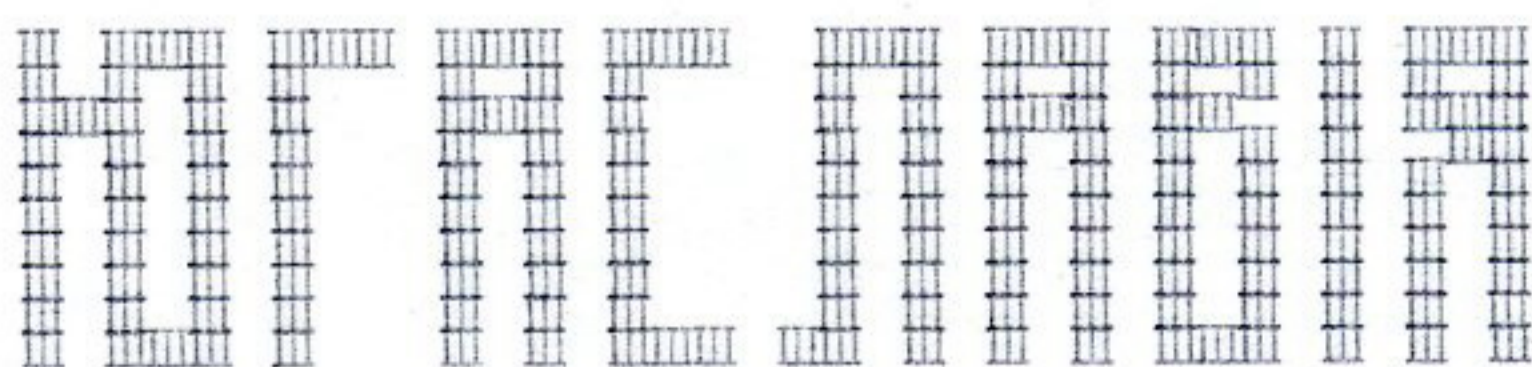
З жыцця Менскіх помнікаў

Замаркоціўся Ленін, абапёршыся на трыбуну. Шыбуе да яго Купала.

Сядзіць Колас, гледзіць задумёна й разважае
- Нешта Купала да Леніна наважыўся. Ды ці дойдзе па тым праспэктце між Маскоўскаю вуліцай і маскоўскай шашой...

oooooooooooooooooooooooooooo

Г Л Ё Б У С
 000 0000
 000 00000
 Г Л Ё Б У С

I.

Шмат краін сучаснага сьвету абралі шлях сацыялі-
 стычнага разьвіцьця, але ў розных краінах сацыялізм высту-
 пае часам ледзь што не ў супрацьлеглых абліччах. Некаторыя
 камуністычныя ўлады (кіруючыя партыі) хацелі-б бачыць увесь
 сьвет перабудаваным па прапанаваным ІмІ ўзоры, большасьць
 жа КП патрабуе незалежнасьці партый у Іхняй працы па выра-
 шэньні канкрэтных праблем. Мэты некаторых кампартый, як,
 напрыклад, кітайскае, камуністычнымІ ўжо цяжка назваць; Ін-
 шыя партыі, як Гішпанская, заснавальніца эўракамунізму,
 прапануюць вартасьці, што ўжо спраўдзіліся ў буржуазным
 грамадстве. Існуе ўжо значная група партыяў ля дзяржаўнага
 стэрна. Пра адну з краін рэальнага сацыялізму, якая не на-
 лежыць да савецкага блоку і з гэтае прычыны малавядомая ў
 нас, і пойдзе гаворка.

24-мільённая Югаславія ляжыць на захадзе Балкан-
 скае паўвыспы. Гэта – фэдэратыўная дзяржава. У яе склад
 уваходзіць 6 сацыялістычных нацыянальных рэспублік – Сер-
 бія, Харватыя, Славенія, Македонія, Босна й Гэрцагавіна,
 Чарнагорыя, і 2 самакіраўнічыя краі – Косава й Прыштына.
 Югаславія адыгрывае далёка не апошнюю ролю ў сусьветным
 палітычным жыцьці, хоць гэтага й нябачна з нашых сродкаў
 масавае Інфармацыі. Нядаўняя сьмерць доўгагадовага права-
 дыра краіны Ёсіпа Броза Ціта апанула ў жалобу ўсю плянэту,
 а ў Белград зьехаліся найвышэйшыя кіраўнікі шматлікіх кра-
 ін, каб аддаць апошні годд памяці гэтага непаспалітага ча-
 лавека.

Асоба Ціта ў значнай ступені прычынілася да паў-
 станьня новае Югаславіі й яе даробку, таму дарэчна прыта-
 чыць сьвятла-такія факты ягонага жыцьцярысу. Ён удзельнічаў

у Кастрычніцкай рэвалюцыі, быў адным са стваральнікаў камуністычнае партыі Югаславіі (пазнейшага Звязку Камуністаў Югаславіі). У трыццатых гадах ён перажыў згвалтаваньне ўласных Ідэалаў, бо быў сьведкам трагэдыі чорнай памяці для Беларусаў трыццатых гадоў у Савецкім Звязку. Ужо тады ён зразумеў, што сьляпое насьледваньне ўзорам — пагібельная справа для рэвалюцыі. Сталінізм ён узьненавідзеў непрымырэнна, назаўжды. Менавіта ў тыя часы нарадзіўся недавер югаслаўскіх камуністаў да палітыкі ЗСРСР, які шмат у чым вызначае зьнешнюю палітыку Югаславіі. Ён абумоўлены боязьню, што савецкае кіраўніцтва вернецца да сталінскае канцэпцыі накіду Іншым свайго пункту погляду любымі сродкамі. Ціта быў адным з закладнікоў падвалін руху недалучэньня, і Югаславія зараз — прызнаны лідэр гэтага руху. Увогуле зьнешняя палітыка краіны прагматычная, часам супярэчная, і не з усімі яе прынцыпамі можна пагадзіцца. Але гэта — справа югаслаўскіх народаў. Нас жа цікавіць унутраны лад жыцця краіны. Хутка па вайне была ўтворана Фэдэратыўная Людовая Рэспубліка Югаславія на чале з КПЮ — арганізатарам перамогі югаслаўскіх народаў над фашыскамі акупантамі. Марксісцка-ленінскія прынцыпы пабудовы сацыялізму былі творца дастасаваньня камуністамі да канкрэтных умоваў. Вучэньне пра кіруючую ролю пралетарыяту ў сацыялістычнай рэвалюцыі атрымала далейшае разьвіцьцё й узбагацілася практычным вопытам. Новы сацыялізм быў непадобны да таго, што ўжо йснаваў у ЗСРСР. Колькі разоў папалохаўшы Югаславію, Сталін скончыў тым, што назваў Ціта "фашыстам, горшым ад Гітлера" і перарваў стасункі з ФЛРЮ.

На чым палягала "схізма" югаслаўскіх камуністаў? Яны ажыццявілі прынцып народаўладзьдзя літаральна. Кожным работніцкім калектывам — ад цэха да галіны вытворчасці — кіруюць выбарныя камітэты. Гэтая рэальная ўлада пралетарыяту падкрэсьленая й перайменаваньнем КПЮ у Звязак Камуністаў: камуністы аб'ядноўваюцца дзеля накіраваньня пралетарыяту па слушным шляху, дапамогі яму авалодаць перадавой Ідэалягіяй. Камуністычная арганізацыя ня пераймае адміністрацыйнае ўладу.

Прынцып самакіраўнічага сацыялізму ахоплівае ўсю структуру грамадства, ён пашыраны й на сельскагаспадарчыя ка-

лектывы, і на супольнасці служачых і Інтэлігентаў. Але менавіта самакіраваны пралетарыят – падмурак моцы югаслаўскіх камуністаў, сацыялізму. Гэта – рэальная ўлада работніцкае класы. Такі лад расчыняе прастору дзеля Ініцыятывы калектываў, ён талеруе Індывідуальнасць. Адсутнасць мураванае цэнтралізацыі вядзе да заніку непатрэбнай бюракратыі.

Зразумела, шмат хібаў эканомікі маецца ў краіне. Залішне моцная прывязанасць да капіталістычнае сусветнай гаспадаркі вядзе да Інфляцыі, беспрацоўя. Часам самакіраванічыя калектывы выступаюць як фірмы-канкурэнты, расхістваючы плянавую эканоміку. Гэта – выдаткі, якія Югаславія спадзяецца пераадолець.

мгр Тадэвуш ВАЛЮЖЫНІЧ

II

Нас, Беларусаў, найболей цікавіць югаслаўскае вырашэнне самога балючага для нас пытання – нацыянальнага. Зразумела, у краіне, дзе сапраўдная ўлада аддадзеная ў рукі працоўных, сама думка пра нацыянальны ўціск недарэчная. Аж Югаславія – краіна шматнацыянальная, і да вайны яе пакутаю былі міжнацыянальныя канфлікты. Як жа была разьвязана гэтая складаная праблема?

Югаслаўскія камуністы, ня могучы пагадзіцца са сталінскім – русіфікацыйным – вырашэннем нацыянальным праблем у Савецкім Саюзе, выпрацавалі адзіна слупны падыход да іх у сваім краі. Гэты падыход арганічна вынікае з дэмакратычных самакіраванічых прынцыпаў павагі да чалавека, а значыць, і да нацыі, да якога чалавек належыць, зь яе моваю і культурай, станоўчымі традыцыямі. Кожны народ і кожная нацыянальная меншасць ў Югаславіі забяспечаныя ў Югаславіі ўсім магчымым дзеля разьвіцця і будаўніцтва ўласнае культуры. У краіне не існуе аніякага моўнага прымусу, бо няма адной дзяржаўнае мовы. Сербы, Харваты, Басніякі, Гэрцагавінцы, Чарнагорцы гавораць або на сербскім, або на харвацкім гатунку сербскахарвацкае мовы. Дарэчы, на пісьме яны могуць карыстацца або лацінкай, або кірыліцай – хто як

жадае. Мы - ва Усходняй Беларусі да 1917, у Заходняй - да 1939 года гэтаксама карысталіся лацінкаю нароўні з кірыліцай, бо абедзве гэтыя графічныя сыстэмы аднолькава добра адпавядаюць гукаваму складу нашае мовы. Славенцы і Македонцы маюць ўласныя мовы. А у сацыялістычнай самакіраванай краіне Косава жыве дужа Албанцаў ды Туркаў, у Прыштыне - Вугорцаў і Румынаў; у Славеніі ёсць немцы. Дык вось, кожная з нацый і нацыянальных меншасцяў дыспануе школам і народнай мове, кнігамі, перыёдыкай, радыё- і ТВ- праграмам. Штодня на розных каналах югаслаўскага радыё гучыць вугорская, нямецкая мова, носьбіты якое складаюць зусім невялікі стасунак да насельніцтва краіны агулам. Варта супаставіць гэтыя факты з нашымі: падаецца, Рускіх на Беларусі жыве больш, чым Беларусаў, так яны добра забяспечаныя ўласнай моваю. Сумны парадокс: у Менску няма беларускае школы ўвогуле, а ў польскіх (цяпер) местах Беластоку ды Бельску - цудоўныя беларускія ліцаі... А дзе забеспячэнне ўласнай культурай беларускіх Палякаў ці Яўрэяў? У Вільні дзеля вільenskіх Палякаў нешта робіцца: выдаецца газета, гучаць праграмы па радыё, а ў нас Нібыта і няма Іных насельнікаў, апрача Маскалёў ды трохкі Беларусаў... Казачка пра "савецкі народ", што зараз, бы смочак, засоўваецца нам у рот, каб змоўклі, не вытрымоўвае крытыкі: варта пабываць у Літве, а потым у Тамбове, каб зразумець, як глыбокая бездань ляжыць між жыцьцём, ідэаламі аднаго і другога народаў. Дарэчы, Югаслаўскія кіраўнікі ў віншавальных цыдулах ці афіцыйных дакумантах, ды і увогуле Югаславы аніколі не ўжываюць тэрміну "савецкі народ", але толькі "савецкія народы". Дзякуй вам, сябры!...

Насельніцтва рэгіёнаў Югаславіі мяшанае па ўласнай ініцыятыве - уводзіць у школах навучанне дзяцей мове народа-суседа. Напрыклад, у косаўскіх школах малыя Сербы вучаць албанскую, а Албанцы - сербскую мову. Так знікаюць міжнацыянальныя межы, паўстае братэрства народаў бяз ні-вэляванья іх на адзін узор, так паўстае арганічнае адзінства нацыянальнага і сацыялістычнага патрыятызму: рэпрэзентанты розных этнічных супольнасцяў Югаславіі за мяжой

з гонарам мянуюць сябе ЮгаславамІ.

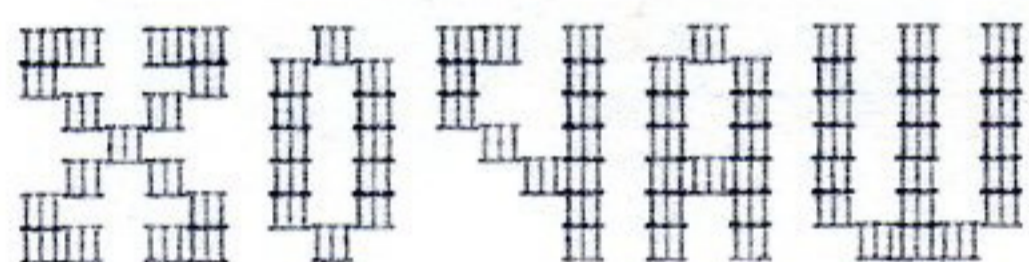
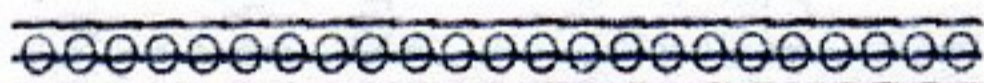
Такая тонкая этычная праблема, як суіснаванне ваяўнічага атэізму, без якога няма сапраўднага камуністычнага сьветапогляду, і розных рэлігій без крыўджаньня вернікаў вельмі паслядоўна вырашаецца ў Югаславіі. Партыя ставіцца да ўсіх рэлігій аднолькава, не абражаючы набажэнцаў; так, своеасаблівая этнічная групоўка харватамоўных славян-мусульман трактуецца як асобная нацыя, з надзяленьнем яе ўсімі правамі. Адначасна актыўна прапагандуецца матэрыялістычны погляд на сьвет. Як гэта непадобна да становішча ў нас! Калі ў 1939 годзе Савецкая ўлада прыйшла ў Мінск касьцёл быў аддадзены пад склад, а царква - адноўленая і дабудаваная - дзейнічае і сёньня!! Вось такі атэізм... Або колішняя каталіцкая катэдра ў Менску, што пасля захопу нашага краю Расіяй у канцы ХVIII стагодзьдзя сталася "кафэдральным саборам" і ў такім выглядзе задавальняе і сучасную ўладу... Пачытайма падручнікі па гісторыі Беларусі, і мы наслухаемся там брыдкай лаянкі ў адрас каталіцкае і уніяцкае - адзінае сапраўды беларускае царквы - і панегірыкі ў адрас праваслаўя!

Ёсін Броз Ціта да сваёй сьмерці кіраваў Югаславіяю, не дапушчаючы адхіленьняў ад выпрацаванай ім з сябрамі лініі сапраўдна сацыялістычнай дэмакратыі. Як жа зараз, калі ён памёр, ажыццяўляецца кіраўніцтва Югаславіяй як фэдэратыўнаю краінай? Гэта - навука дзеля маскоўскага кіраўніцтва, у цэнтральную частку якога - палітбюро - не ўваходзіць аніводзін прадстаўнік Літвы, Латвіі ці Эстоніі, а "наш" Машэраў ад гадоў дзесяці ходзіць толькі ў кандыдатам туды. Галоўны кіраўнічы орган Югаславіі - Старшынства Рэспублікі, члены якога прадстаўляюць усе рэспублікі і аўтаномныя краіны, а кіруе гэтым органам старшыня, на пасаду якога па канстытуцыі штогод становіцца чарговы член Старшынства. Зараз Старшыня Старшынства Югаславіі - Цьвіецін Міятавіч, рэпрэзэнтант Сацыялістычнае Рэспублікі Босны і Гэрцагавіны. Падобная структура і ў кіраўніцтве Зьвязку Камуністаў Югаславіі. Дарэчы, пры жывым Леніне існаваў падобны прынцып фэдэральнага ўраду Савецкага Зьвязку, калі

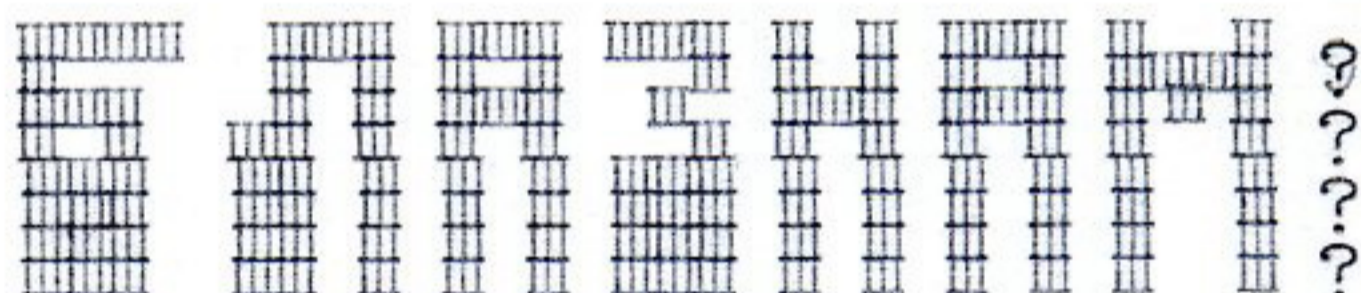
Старшыні Ц.В.К. саюзных рэспублік утваралі калектыўнае кіраўніцтва! --

Ленін да самае свая сьмерці папярэджваў пра вялікую вагу слушнага вырашэньня нацыянальнага пытання пры сацыялізме і небясьпеку ўзысканьня ўхілаў. Асабліва ж ён заклікаў у сваіх апошніх працах не дапусьціць да адраджэньня вялікадзяржаўнага шавінізму, які здольны ажыць і ўтрываліцца праз такія, падавалася б, дробязі, як уніфікацыя мовы на транспарце, сувязі, у справаводстве, каб потым прыгарнуць да сваіх хіжых кіпцороў усю дзяржаву... Варта нам азірнуцца на прыклад Югаславіі, каб узгадаць, што магло б і ў нас быць іначай.

Зянон ГАСЛА

а п а в я д а н ь н е

I.

Іх было шмат. Аж да мільгоўцы ўваччу. Здавалася, адвеку стаяў я тут гэтакім "дурням на ўзгорку", і пільнаваў Іх нясьпешны, мадэратыўны рух. Часам ледзь трымаўся, калі яны міналі мой узгорак і былі зусім блізка, на адлегласьці працягнутай рукі.

Божа! Як цяжка было адмаўляць Іх маўклівую просьбу, лемантоўнае пытаньне Іх позіркаў.

- З намі... Ці хіба ты Іншы?

Што праўда, гэта былі збольшага халодныя твары. Але кожнае аблічча, што клікала ў натоўп, я захаваў у душы, і ў які час траха з цеплынёю ўзгадваю яго.

- З намІ...

Першай гэты фразэс казала маці. Рух не пакінуў яе пяшчоты. Засталася хіба што памяць.

- З намІ...

Гэта былі крэўныя. Праходзілі ля мяне часцей у сьвяты. Тады з працягнутых рук я зьбіраў падарункі. Вось толькі без усялякае патрэбы гэтыя знакі чалавечае пашаны й каханьня раскіданыя былі цяпер на ўзгорку. Болей крэўных я ня бачыў.

- З намІ...

Дзяўчына вабіла сваёй дасьціпнай усмешкай ды шчырасьцю, чакала адказу. Але я не навучыўся яшчэ клямаць, ня ўмеў таму дапамагчы ёй. Пэўне даўжыні рук не хапіла, каб сьцерці з прыгожага твару сьлёзы.

І тады, літаральна на гадзіну пазьней, прыйшла веда. Зрабіла рукі даўжэйшымі, навучыла хлусіць і гіцаць, насмяхацца й рабіць асэнсаваную жорсткасьць, працаваць да поту толькі дзеля прыбытку грошай, і саладжавыя вочы выслупяняць на гора й боль іншых.

Веда таксама цягнула рукі:

- З намІ...

Бо гэта была Іх веда. Ці можа лепей было, каб яна прыйшла раней за дзяўчыну?... Тады я здолеў бы адказаці. Ілжывым, няхай, але каханьнем. І толькі таму, што такое прызнае Іх веда...

... Усё карцела ўбачыць у натоўпе бацьку. Ды толькі аднойчы мільганула яго самавітая постаць у колку яснавядь-можных мужчын...

Веда надала пэўнага асэнсаваньня натоўпу. Раней гэта былі проста людзі...

II.

Цяпер я бачыў дым. Шэры, мярзоткі на пах. Ясна праглядаўся шклет мэханізму, які круціў гэты чорны карагод, І, мой божа! Нарэшце ўбачыў сябе.

III.

Паўсюль былі нат ня постаці, — нейкія слупы, апранутыя па-вайсковаму. Яны дужа нязграбна маршавалі, зьбіваючы бруднымі падэшвамі цвёрды шлях, па якім за 60 апошніх год пратупала некалькі дзесяцімільённых пакаленьняў.

Форма цалкам замяняла ім позіркі, сьцягі й лёзунгі, якіх тут было чырвонае мора, — замянялі сьветапогляд. Адзіны на ўсіх.

Абапал ішлі людзі ў цывільным з чыстымі, акуратнымі тварамі. Яны пільна ўглядаліся ў натоўп, арбітравалі йгрыска. Хто парушаў правілы, атрымоўваў ад іх блазенскі гарнітур. А праз гадзіну, ці нат меней, зьнікаў увогуле...

Сёй-той спрабаваў пазбавіцца руху, сёй-той пазбаўляўся жыцця.

Не хапае болей цяргеньня падрабляць эмоцыі. Якое брыдкае Ігрышча! Няспынная пільгрымка. Куды?...

Веда ўпэўнівае нас, што ўсё добра. Было горай, будзе лепей; што шлях наш — наперад.

Ды толькі кожны ўжо разумее, што гэта штучная веда. Яе прывезьлі з-за мяжы.

Сьпярна я наважыўся зазначыць, што кволае дрэва, ля якога мы зара праходзім, ужо траплялася на шляху тыдзень таму.

Потым патроху спыніў хаду, аж пакуль не зраўняўся з рэштай натоўпу.

Я парушыў правілы — зірнуў назад. Там, даволі далёка, бачыўся пачатак калёны. Таксама збольшага ішлі вайскоўцы, і таксама неслі мноства чырвоных лёзунгаў. Наперадзе крочыў немалады чалавек у цывільным з завязанымі вачамі. Ён няспынна лагодна ўсьміхаўся.

...Болей нічога. Учуй суровы загад чалавека, які раздаваў блазенскія вопраткі.

Кажуць, я буду блазнам да канца Ігрышча.

Я моцна не жадаю гэтага. Быць блазнам.....

САІ

oooooooooooooooooooooooooooo

а ч а к а л і с я

л і м п і я д и

Ня трэба нікому нагадваць, што XXII Алімпіяда адбылася ў Савецкім Зьвязку, у Менску ў тым ліку, што гэта была першая Алімпіяда ў сацыялістычнай краіне і што вакол яе да гэтага часу палымнеюць палітычныя страсьці ў сьвеце. Дзяржава прыклала гігантычныя намаганьні дзеля ажыццяўленьня алімпійскіх мерапрыемстваў на найвышэйшым узроўні. Мільярды рублёў пайшлі на пабудову і рэканструкцыю спартовых, жылых і абслуговых памяшканьняў, на забеспячэньне транспартам гасьцей Алімпіяды, на скаленьне абслугі, на ўпрыгожаньне местаў. Мы добра ведаем, што ўсе падобныя захады – толькі на карысьць нашага люду: і стадыёны, і дамы, і парк транспарту, што пабольшыўся, і адноўленьня вуліцы местаў, і больш рухлівая і фяховая служба побыту – усё да нашых паслуг на Алімпіядзе. Рупная падрыхтоўка да спартыўнага фэсту – гэта й зарука таго, што нашыя госьці, ад'яжджаючы, падзякуюць нам за беларускую гасьціннасьць, а да такіх словаў мы абьякава ня ставімся!

З тэхнічнага й матэрыяльнага боку Алімпіяда прайшла належным чынам. Але ж усеплянэты спартовы фэст – гэта ня толькі добра арганізаваныя спаборніцтвы, гэта нешта большае. Алімпійская Ідэя, заключаная ў словах П'ера дэ Кубэртэна: "О спорце! Ты – мір!" Спорт набліжае народы, яднае іх, таму што дух сумленнага, таварыскага спаборніцтва, ня церпячы падазронасьці, нараджае шчырае сяброўства паміж людзьмі самых розных нацыяў, рас, краін, з дыяметральна супрацьлеглымі палітычнымі сыстэмамі. Алімпіяда як галоўны спартовы форум – магутная зброя ў руках змагароў за мір. Дзясяткі тысяч людзей з усёй Зямлі зьбіраюцца ў адным месцы, не палітычныя дзеячы, а звычайныя людзі, што прыяжджаюць падтрымаць свае каманды, а за адным захадам пазнаёміцца з краінай, куды прыехалі, і яе людам. Калі на такім "дыпляматычным узроўні" народы пазнаюць адны адных, яны ня пойдучь на братазбойную вайну, бо няма людаў "добрых" і "дрэнных", хоць і

розныя ў Іхніх дзяржавах палітычныя лады, розныя людзі ста-
яць ля стэрна. Нам, чалавецтву, так не хапае вась гэткіх жы-
вых кантактаў. Мы суіснуем на цеснай земскай кулі, і жыць
нам разам заўжды. Як жа неабходна не дапусьціць, каб чарговы
выбух падазронасьці не абраціў плянэту ў попел! Забясьпечыць
чалавецтва ад гэтай сьмяротнае небясьпекі – найшляхэтнейшая
задача Алімпіяды.

Хто бываў у чужых краінах, той ведае: ніякія эк-
скурсыі, хай сабе шматдзённыя, хай сабе з паказам усіх гэа-
графічных, архітэктанічных, музэальных, гаспадарчых шчыгулаў,
ні ў якой ступені не заменяць жывога, непасрэднага кантакту
з народамі краіны. Толькі праз простую, душэўную гутарку пра
набалелае мажлівае ёсьць утаемнічэньне ў глыбінні нацыяналь-
нага духу і памкненьняў народу, які прагнем пазнаць. Мы, Бе-
ларусы, зь нецярплівасьцю і хваляваньнем маглі хіба што толь-
кі чакаць гасьцей: наш народ прыгожы духам, працавіты-су-
мленны, годны, творчы – хіба адчулі гэтае нашае размоўца?

На вялікі жаль, мы нават не пазнаёмліся зь Імі.
Чытачу, цябе ж папярэдзвалі на месцы твае працы, каб ты быў
"асьцярожны" падчас Алімпіяды. Ня сьмець загаворваць на ву-
ліцы ці стадыёне з чужаземцамі, не адказваць на Іхнія спробы
распачаць гаворку, не завязваць знаёмствы, а запрасіць да
сябе – гэта ўжо непапраўная памылка, калі не злачынства.
А каб ты, чытачу, не забываўся на гэты катэхізіс паводзінаў,
вуліцы, стадыёны, канцэртныя залы, дыскатэкі, кавярні, вак-
залы Менску і Іншых местаў запаланіліся былі людзьмі ў шэ-
рай ф орме і без яе, якія мецьмулі выпраўляць твае памылкі...
Да зносінаў з гасьцямі дапушчаны быў акрэсьлены кантынгент
людзей, "адпаведна падрыхтаваных". Усе самадзейныя культур-
ныя Імпрэзы накіраваныя на клубовых ці самадзейна-дыскатэковых
спатканьняў, канцэртаў, лекцыяў на час Алімпіяды былі ска-
саваныя – такое ўяўленьне пра нашу грамадскую актыўнасьць
атрымаюць госьці. Экскурсыі па Беларусі зьігнаруюць помнікі
нашае архітэктуры: яны нагадваюць пра колішнюю нашу гісто-
рыю. Госьці пабываюць на прадпрыемствах, дзе загадзя падры-
хтаваныя людзі адчытаюць Ім лекцыі ля варштата. Спатканьняў

з творчай Інтэлігэнцыяй ні ў якім выпадку не павінна адбыцца: яна нагаворыць чужаземцам зусім ня тое, што трэба – такі погляд уладаў... Дык пра якое ж шчырае навязаньне кантактаў між народамі можа йсьці гаворка ў такіх умовах?!

На такое пытаньне ў афіцыйных колах ёсьць адказ: у сацыялізму шмат ворагаў, і мы ня хочам правакацыяў. Сапраўды, сучасная палітыка Картэра-Бжэзінскага й нашага суродзіча Э.Маскі не спрыяе ўсталяваньню пакою. Байкот шэрагам краін на чале з ЗША Алмпіяды – вялікая памылка яго арганізатараў – не стаў усеагульным, і мажліва, што пэўныя службы спрабуюць атруціць правакацыямі атмасфэру гульняў. Але гэта зусім не абазначае, што кожны наш госьць – дывэрсант! Відаць, іншым трэба тлумачыць "алмпійскую" ўнутраную палітыку нашага ўраду. Боязь расхістаньня Ідэалёгіі – вось што палохае нашых кіраўнікоў. Тысячы спатканьняў з носьбітамі буржуазнага сьветапогляду – гэта ж вельмі небясьпечна, гэта натыхмяст разбэсьціць нас!

Дзёвосы на калёсах: заўжды камуністычныя Ідэалы паконвалі у змаганьні Ідэалы Іншыя, а тут яны маюць палегчы над націскам Ідэалаў буржуазных! Справа ў тым, што пахіснулася людская вера ў рэальнае ўвасабленьне гэтых Ідэалаў у савецкіх умовах... Рэальны савецкі сацыялізм занадта далёкі ад таго сацыялізму, які бачылі Маркс і Ленін. Нацыянальны ўціск, прафанацыя Ідэяў, усепаглынальны бюракратызм разьвейваюць ружовыя малюнкi.

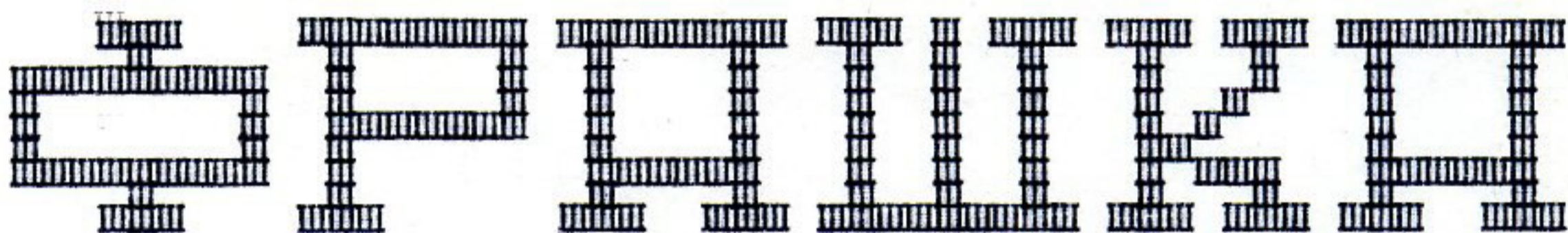
Энтузіазм людзей відавочна падае – дастаткова пра-сачыць яго накал на працягу 60 год савецкае ўлады. Ідэі-разьменная манета, карыстаючыся якой, можна дамагчыся высокае пасады. Усё больш і больш людзей патанае ў матар'яльным дабрабыце і дбаньні пра яго-лад дазваляе! – хоць страчваюцца пры гэтым як асобы. Ня дзіва, што спажывецкі сьветагляд робіцца бліжэйшым ім.

А як будзе сябе адчуваць урад, ведаючы, што творчая Інтэлігэнцыя скажа сьвету пра ўціск нацыянальнае культуры ў Савецкім Зьвязку, пра разгул вялікарускага шавінізму? Што людзі скажуць пра бюракратыю, якая душыць творчую ініцыятыву ва ўсіх галінох жыцьця? Пра канцэнтрацыю ўлады фэдэратыўнае

савецкай дзяржавы ў Маскве? Вядома, спакойней навесыці зьнешні марафет і паказаць яго, бліскучы, чужаземцам. Толькі нашошта і нам, і ім такая Алімпіяда? Мы хацелі б паразмаўляць з прадстаўнікамі іншых краін не дзеля таго, каб скардзіцца, з заходнімі турыстамі - не дзеля таго, каб захапляцца буржуазным ладам жыцця. У грунтоўнай размове можна знайсці выразныя набалелыя пытаньняў, можна даведацца шмат новага, што дазволіла б нам лепей зразумець сьвет і сваё месца ў ім, знайсці ў сабе сілы, якія можна аддаць любому краю дзеля яго квітненьня. На жаль, занадта пашыраны наш круггляд - зьява непажаданая...

Міхал АЛІМПІЙСКІ,
правадзейны член
Смаргонскае Акадэміі.

oooooooooooooooooooooooooooooooooooo

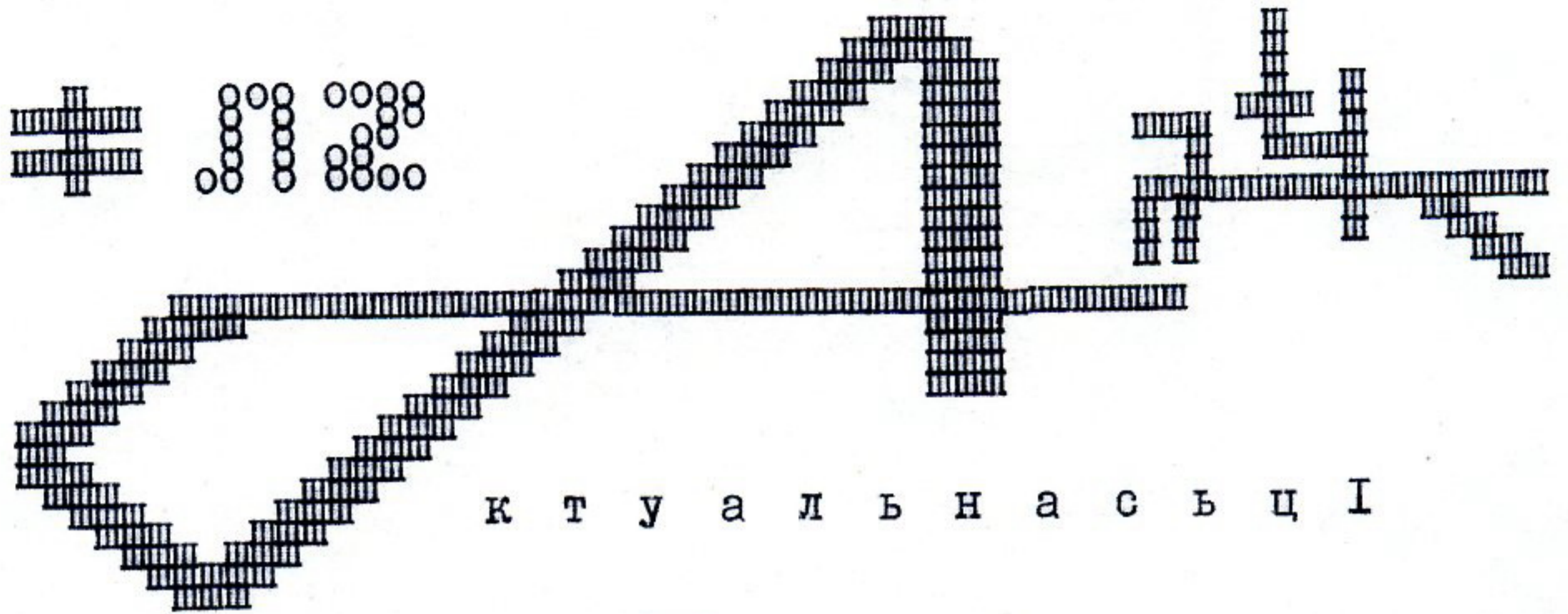

Распавядзі нам, Кайне!...
... Каін бачыў,
як сонца заганылі у цясьніну,
зь якое выйшлі мастакі,
натоўп іх дзікі позірк кінуў,
і запытаў з працягнутай рукі:

- Што нам рабіць?
Ці плакаць,
Ці сьмяяцца?
На кол саджалі мы мастацтва...

(■ лямільда ■)

xxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxxx

актуальнасць

наш
менскі
карэспандэнт

ПАДАЕ:

== Менчукі былі вельмі задаволеныя, даведаўшыся, што
 == Іхняе места, што зараз ёсць сталіцаю Беларусі, будзе
 == адным з алімпійскіх. Мы гасьцінны народ, па-першае,
 == А па другое, мы ведаем, што перад Алімпіядаю і патчас
 == Яе маюць быць зробленыя шматлікія патрэбныя месту
 == справы, якія б засталіся занятым і ў іншых апставінах
 == адною з такіх справаў ёсць упрыгожанне галоўнае
 == магістралі Менску - Ленінскага праспекту. Прамыслёныя
 == спалучэнні афарбоўкі дамоў і іхніх элементаў на ўсім
 == працягу праспекту непазнавальна абнавілі яго, надалі
 == сьвяточнасць і прыўзняліся, якую цяпер папросту
 == шкада псаваць чырвоным колерам. Былі заменены і шль-
 == ды крамаў, таксама па адзіным плане. Бясспрэчна, бела-
 == рускія дызайнеры вылучаюцца нават на тле эстонскага,
 == латыскага і, вядома, літоўскага дызайну, пра што сьвет-
 == чаць рэгулярныя перамогі нашых выдавецтваў на Балтый-
 == скіх спаборніцтвах па кніжным афармленні. Але, на
 == жаль, у афармленні галоўнае менскай вуліцы чыйсьці
 == густ перацярнуў. Скругленыя формы, што ўвайшлі ў моду
 == ў сьвеце гады тры таму, непадзельна запанавалі над
 == вокнамі ўсіх гандлёвых устаноў, незалежна ад іх
 == спецыфікі.
 == Але гэта не галоўнае. Балюча, што русыфікацыя і такі
 == выпадак скарыстала дарэшты. Амаль апошнія беларуска-

моўныя шылды былі заменены на сучасныя, але маскоў-
 скія... Куды глядзелі нашыя слаўныя мастакі, апірышча
 беларушчыны - ВДТМІ? Нават "Саюздрук" на рагу Даўга-
 броцкае, ля касьцёла сьв. Роха, нават гэты "Саюздрук",
 які ўжо і менскія Маскалі так завуць, перахрысьцілі ў
 "Союзпечать"... Толькі й засталася зара, што "Паўлін-
 ка" ды "Чараўніца", бо распаленая фантазія рэфармата-
 раў яшчэ не дайшла да "Чаровніцы". Але, мабыць, дойдзе,
 калі мы на пляцы Коласа бачым "кафе" "На Ростанях".
 І яшчэ пра абнаўленьне дамоў. Не пашкадавалі фарбы й
 ахайнасьці перш за ўсё на тых дамы, што будуць перад
 вачмі ў нашых гасьцей і прыездных. Дамы ж Высокага
 Места, гонару нашага, адзінага кавалку старога Менску,
 атрымалі для "абнаўленьня" бочкі флялетава-шэрае фар-
 бы... Сьпярша мазалі ёю па тры, па чатыры дамы запар,
 не зважаючы на тое, што дамы розныя. Пазьней, калі
 да Алімпіяды заставалася 2 - 3 дні, ськемілі, што ў
 дамоў ёсьць архітэктурныя дэталі, якія трэба выдзяліць,
 і, сьпяшаючыся, пачалі "выдзяляць", не зважаючы ўжо на
 тое, што гэтыя будынкі - помнікі архітэктуры... Абы з
 рук, карацей. А навошта тут прыкладаць намаганьні, калі ўкла-
 дальнікі экскурсійных маршрутаў і ў галаве не маюць
 азнаямленьня гасьцей з нашай гісторыяй? І пляваць ім
 на тое, што гісторыя - сумленьне народа, ды й на бе-
 ларускі народ заадно.

Беларусы
 зь
 нецярплівасьцю
 чакалі

прэм'еры экранізацыі Кнраткевічавага "Дзікага паля-
 ваньня караля Стаха", а дачакаўшы, глыбока расчаравалі-
 ся. Тых, што йшлі на нэрвіцовы дэтыў (бо Караткевіч
 вельмі добра ўмее трымаць у напцяцьці), атрымалі спро-
 шчаную і расьцягнутую дзею, якую нескладана разьвязаць

=== нават дзіцяці; тыя, што йшлі на "Паляваньне", чакаючы
 === ад рэжысэра В.Рубінчыка глыбока філязофскае стужкі,
 === якую дазваляла стварыць заўсёдная філязафічнасьць ка-
 === раткевічавае прозы, непаразумела глядзелі на штучныя,
 === "вымучаныя" сымбалічныя абразы і напышлівыя сэнтэнцыі
 === гярояў. Зрэшты, усё гэтае ўжо абгаворана ў добрым,
 === грунтоўным артыкуле Адама Мальдзіса "Яшчэ адзін "добры
 === сярэдні"?" (ЛІМ.21,1980). Адзначаная тут гісторыка-
 === этнаграфічная прыблізнасьць фільма, яго знешняя нябе-
 === ларускасьць. Аж не напісаў Мальдзіс, ды і ня мог напі-
 === саць, пра яшчэ адную вельмі істотную рэч. Фільм, вядо-
 === ма, здымаўся ў рускамоўнай вэрсіі, і ніхто не дубляваў
 === яго на нашу мову дзеля паказу на Беларусі. Што такое
 === Караткевіч па-руску, чытач можа пераканацца, прачытаў-
 === шы ў "Немане" пераклад "Дзікага паляваньня". А як не-
 === дарэчна гучыць гэтая мова ў вуснах Беларэцкага! І рап-
 === там -- дзеці-сяляне з беларускім акцэнтам просяць мі-
 === ласьціну!.. Але ж культурны і адукаваны Беларэцкі ад-
 === казвае ім, апранутым, дарэчы, хутчэй "по-рязански",
 === чымся па-беларуску, на чысьцоткай рускай мове з вымаў-
 === леньнем праўдзівага масквіча... Гэтае нагадвае момант
 === з фільму "Я, Франціск Скорина" (добра хоць, што не Ге-
 === орыгій), калі Францішак Скарына, вярнуўшыся з вучобы
 === ў Кракаўскім і Падуанскім унівэрсітэтах на Радзіму,
 === ідэальна правільнай рускай мовай адукаванага чалавека
 === (Падуя!) супакойвае напатканых за бойкай суайчынні-
 === каў, а тыя - вясковыя бо людзі - адказваюць яму зь бе-
 === ларускім акцэнтам... Гэтае называецца дадаваць нацыя-
 === нальнага каларыту. Дзякуй богу, што хоць на гэтае на-
 === шая мова ў іхніх вачох здатная...

(эу)

у

маскоўскай газэце

"Комсомольская правда"

=== ад 20 траўня пад наслоўкам "Шпацыр па Маскве" зьявіўся
 === невялічкі артыкул пра праспэкт Пакоў, што праходзіць

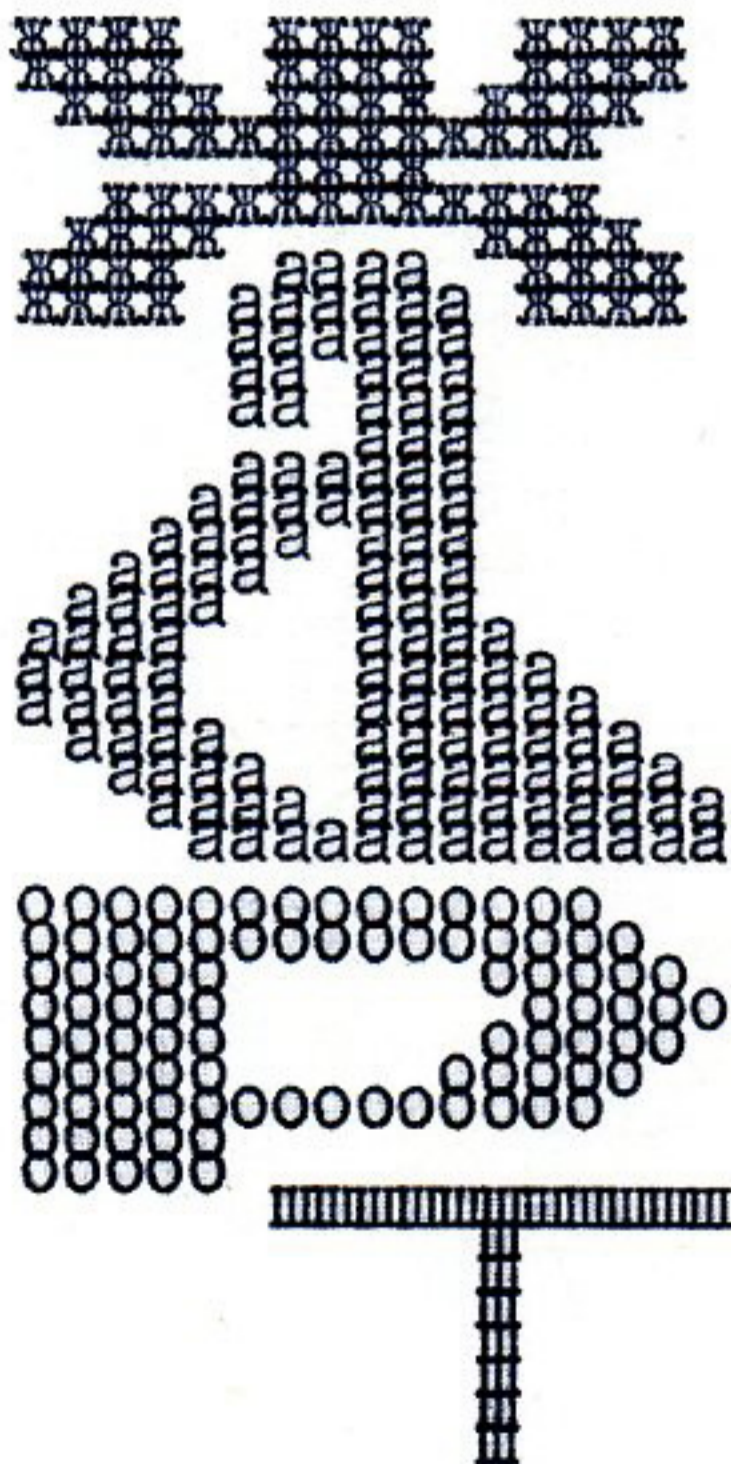
== дзіць праз Мяшчанскую слабаду. Дужа цікава было пра-
 == чытаць: "Слобода же называлася Мещанской потому, что
 == была заселена в основном поляками. А в то время жи-
 == тели польских городов по-русски назывались "местчане"
 == (от польского слова "место" - город)". Як бачым,
 == аўтары, адчуваючы сябе глыбокімі знаўцамі прадмету,
 == агалашаюць рэвалюцыйнае адкрыццё: "лекары, живописцы,
 == мастера по изготовлению окладов для икон", разьбяры
 == зь Мяшчанскае - больш не Беларусь! Гэта палякі былі запро-
 == шаныя зь Менску, Магілёва, Воршы, Полацку, Вільні,
 == Быхава, Шклова, запрошаныя ў напяршабытнюю Расію
 == несці культуру... Гэта Палякі настолькі пауплівалі
 == на гаворку маскоўцаў, што тыя і дагэтуль захавалі
 == "аканьне"... (Як вядома, моўны ўплыў меншасці на
 == большасць магчымы толькі пры культурнай перавазе мен-
 == шасці). Гэта Палякамі былі створаныя Нова-Ерузалем-
 == скі кляштар, Каломенскі палац, гэта Палякі цалкам
 == аформілі нутры Крамля, Палякі вучылі справе Скарыны
 == рускіх, якія толькі зараз дазволілі сабе займацца дру-
 == кам... Палякі з Наваградку прынеслі ў Маскоўшчыну
 == тэатр!

== Дзе крыніцы гэтага вечнага рабунку Беларусі? Шаноў-
 == ныя аўтары артыкульчыка, мабыць, вычыталі, што Мяш-
 == чанскую слабаду залюднялі грамадзяне Рэчы Паспалітай,
 == а ў іхнюю высокаадукаваную афіцыйную маскоўскую сьвя-
 == домасць шчэ за школьныя гады ўсвядраваная непаруш-
 == ная тоеснасьць "Рэч Паспалітая" = Польшча. А рэч Па-
 == спалітая ў перакладзе і з польскае, і з нашае мовы
 == на лацінскую гучыць "рэспубліка" - паспалітая, або
 == агульная справа (рэч)... Пасьля старажытнага Рыму
 == менавіта Беларусь стала першай дзяржавай, што мела
 == падставы так менаваць сябе: саймовая дэмакратыя, што
 == праўда, не распаўсюджвалася на цэлы народ, але ж шля-
 == хта ад магнатаў да безьлічч "шарачкоўцаў", што былі
 == найзвыклымі сялянамі, - складала багаты працэнт бела-
 == рускага насельніцтва! Фэдэрацыя нашага Вялікага Кня-
 == ства і Польшчы захавала рэспубліканскую сістэму кіра-

ванья, прыняўшы назву "Рэч Паспалітая" і аб'яднаўшы
 ў моцную дзяржаву тры роўныя людзі - наш, літоўскі і
 польскі (Украіна была польскаю калёнляй). Так мы зна-
 біліся палякам і маскоўскім уяўленьні. Но, нам не
 звыкаць. Ужо читалі мы і пра тое, "як польска-літоў-
 скія войскі білі Рускіх ля Пскова і Полацка, як даха-
 дзілі да Масквы, як "захаплялі" спрадвечнабеларускі
 Смаленск... 90% гэтага войска - Беларусы, а каб у
 гэтым пераканацца дастаткова кінуць вокам у хронікі
 Мацея Стрыкоўскага і Яна Длугаша, у магістрацкіх
 летапісах беларускіх местаў. Іначай і быць не магло:
 Беларусь, культурнае і эканамічнае апірышча Вялікага
 Княства Беларуска-Літоўскага, працягвала адыгрываць
 найважнейшую ролю і ў фэдэрацыі. Але праўды Рускія
 не скажуць: не дапасоўваецца яна да баек пра нашу
 да іх "спрадвечную прыхільнасць"... А што тычыцца
 "мяшчан", то забітае рэформай 1933 году слова "места"
 (цяпер гэта ўжо "горад") дасканала тлумачыць паходжань
 не назвы слабады.

/мр/

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Выходзіць Беларус з хаты
 і пачынае паліваць кветкі
 машынным алеем.
 Жонка, перапалохаўшыся, крычыць:
 - Ты што робіш?
 Кветкі памарнаваў!
 - Хай яны гараць,
 Абы зброя не заіржэла.

пытайцеся

ТАЛЕРАНЦЫЯ

ТАЛЕРАНЦЫЯ. - Гэтае слова адыгрывае істотную ролю ў кампазіцыі апавядання Вітаўтаса Гядзінаса "Коўна" ("ЛДз" 23, 1980), таму чытачы запытваюцца пра яго дакладнае значэнне. Талеранцыя - выраз лацінскага паходжання і літаральна абазначае трыванне, цярпенне, паблажлівасць. Прыватнае значэнне - нацыянальная, а таксама рэлігійная памяркоўнасць, цярпімасць да прадстаўнікоў іншых этнічных ці духовых супольнасцяў. Узорам дзяржавы з досыць паслядоўным ажыццяўленьнем гэтага прынцыпу дамо Вялікае Княства Беларуска-Літоўскае.

Будучы дзяржаваю Інтэграванага супольніцтва дзвюх народнасцяў - беларускае і ўласна-літоўскае, або жмудзкае, пры абумоўленай гістарычнакультурнаэканамічнай перавазе першае, Вялікае Княства, у прыватнасці за часы Вітаўта Вялікага (1350 - 1430), вылучылася між эўрапейскіх краін сваёй спагадаю да гнаных паўсюль народаў - Цыганоў, Яўрэяў, Татароў, Караімаў. (Гнаньня паўсюль - тут у сэнсе толькі ў Эўропе, бо Масковія, як вядома, за тых часоў сама была пад татарамі). Ад тае эпохі і па сёння беларускія і літоўскія Цыганы аднаюцца ў адную цыганскую дзяржаву (калісьці сталіцаю яе быў працуты Мір); у Троках і зараз ёсць дзяльніца, населеная чыста караімамі; багата ў якіх беларускіх мястэчках знойдзем татарскія могілкі, дзе па-беларуску арабскімі літарамі пісаныя імёны нябожчыкаў. З таго часу і Яўрэі асядліліся ў беларускіх мястэчках і вёсках, па традыцыі трымаючыся кагалам. Зьневажаныя паўсюль Яўрэі ў Вялікім Княстве мелі сваю аўтаномію - Сойм, мала таго, яны маглі атрымоўваць шляхоцкі клейнот. І ангелі Беларус ці Жмудзін не адчуваў пагарды да чужога народу, хай сабе ён і з дзіўнаю мовай, і дзіўнае веры і звычаяў.

Пазьней, у залатую эпоху беларускае культуры, асабліва яскрава выявілася, як моцна пры-

чынілася да разьвіцця пісьменства, навукі і філязофіі ў нашай краіне рэлігійная талеранцыя. Зацятая дыскусія прыхільнікаў каталіцтва, праваслаўных, вуніятаў, пратэстантаў найразнастайнешых гатункаў; урэшце, прадвесне эўрапейскага Адраджэння - беларускія атэістычныя рухі антытрынітарыяў і сацыянаў - парадзілі такія гігантычныя постаці, як С. Будны, Л. Сапега, В. Цяпінскі, Л. і С. Зізані, П. Скарга, А. Філіповіч, К. Бекеш, К. Лышчынскі, М. Чаховіц.

Мажліваю ўсеагульную талеранцыю ў нашай дзяржаве зрабіў дэмакратычны дзяржаўны лад: шляхоцкая рэспубліка, што існавала ў польска-беларуска-літоўскай федэрацыі Рэчы Паспалітай, была найпрагрэсіўным дзяржаўным утварэннем у сярэднявечнай Эўропе і талеравала асобу, а значыць, і яе пагляды.

Выдаўцы часопіса прылічаюць сябе да працягальнікаў старажытных беларускіх цнотаў - дэмакратызму, гонару і талеранцыі. Але талеранцыя ў цяперашнія часы ня значыць, што мы прыхільна ставімся да любых палітычных пагледаў. Мы ня бачым ажыццяўлення ленінскае нацыянальнай палітыкі ў нашым штэздзённым жыцці. Аднолькава шануючы ўсе нацыі без вылучэння "старэйшых" і "малодшых" сясьцёр між савецкімі рэспублікамі, мы, талеранты, сваёю назвай прагнем падкрэсьліць нашу мэту - бачыць родную краіну вольнай ад вонкавых наносаў сацыялістычнай краінай, што ў суполцы з роўнымі сабе шчасліва жыве і квітнее.

(фла)

